



*So li sanje? Morda Škrat hudobni
hoče mladega slepiti?
So li koze res, ki tu paso se?
Kakor padan sneg, tako so bele.
In vodniku njih neskrbni tolpi
Glavo zlata krasita rogora*

Prepesnitev slovenske ljudske pripovedke
o Zlatorogu v nemščini Rudolfa Baumbacha,
iz leta 1877, je prevedel Anton Funtek.
Knjižica je izšla v Ljubljani leta 1886.

PRAVLJICA O ZLATOROGU

Med izročilom, zgodovino
in industrijsko dediščino

Pripovedka o Zlatorogu je tako zelo razširjena v naših krajih, da je le redki ne poznajo.

Zdi se, da spremlja naše ljudstvo še iz pradavnine in da ne pripoveduje le o belem gamsu z zlatimi rogovi, ki ima ključ do vseh zakladov. Na nek prtajen način govori tudi o skrivni moči ljudstva, ki je živelo v trdem alpskem svetu in je mnogokrat preživelo le zaradi svoje modrosti in iznajdljivosti. Lovec, ki upleni plemenito žival, je pokončan in s tem simbolizira vsakega, ki hoče upleniti, na silo iztrgati ali kako drugače uničiti naše skrite zaklade.

Pripovedko je med prvimi zapisal **Karel Dežman**, ravnatelj Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani, v *Laibacher Zeitung* št.43, z dne 21. 2. 1868. Njegova objava je bila osnova **Rudolfu Baumbachu** za prepesnitev pripovedke v nemščini, izdano 1877. **Anton Funtek** je pesnitev prevedel v slovenščino in tako smo Slovenci dobili 1886 prevod prepesnitve ljudske povesti o Zlatorogu.

Priljubljena pravljica o Zlatorogu, ki ima ključ do vseh zakladov, skritih v Alpah, je dala tudi povod, da so nekateri raziskovalci preteklosti povezali ljudsko izročilo z rimskodobnimi zapisi o odkritju večje količine zlata nekje v jugovzhodnoalpskem prostoru.

Od leta 181 pred Kr. dalje, ko je bila ustanovljena rimska kolonija Akvileja (današnji Oglej), so Rimljani neustavljivo širili svojo oblast v naše kraje. Rimski pisci večkrat omenjajo imena keltskih plemen, Karne in Tavriskie, ki so bili tedaj najverjetneje pod noriškim kraljestvom. Imena ljudstev, ki so tod živela v še starejših časih, pa ne poznamo.

Eden izmed rimskih zgodovinarjev je med drugim tudi omenil, da je bila sredi drugega stoletja pred Kr. nekje v Alpah odkrita velika količina

na zlata v obliki zrn. Dogodek je povzročil pravo mrzlico, v deželo so pridrveli številni italjski trgovci, kar je povzročilo, da je cena zlata padla za polovico. Domače ljudstvo je trgovce kmalu ogorčeno izgnalo, dogodek pa je še poslabšal že tako slabe odnose s prodirajočo rimsko silo. Po številnih vojaških in kazenskih pohodih so Rimljani razširili svojo oblast tudi nad naše kraje in ustanovili prva mesta Emono, Celejo, Poetovijo. Zahodna Slovenija je skupaj z Ljubljansko kotlino in Gorenjsko sodila k Italiji, ostalo ozemlje pa je pripadlo provincama Norik in Panoniji.

Kako se je pravljica o Zlatorogu usedla v srce našega naroda nam kažejo številne izdaje knjig, ki so jih ilustrirali znani slovenski umetniki. Med gotovo najbolj poznane sodi ilustracija **Maksima Gasparija**.

Motiv Zlatoroga je uporabil tudi znani slovenski filmski režiser **Janko Ravnik**, ki je v tridesetih letih 20. stoletja posnel v Triglavskem pogorju film **V kraljestvu Zlatoroga**. Delo sodi danes v zakladnico slovenske filmske ustvarjalnosti.

Z odprtjem železniške proge in predora med Bohinjsko Bistrico in Podbrdom leta 1906 so





Bohinj povezali z Gorico in Trstom ter tako pripomogli k širjenju turizma. Goste so vabili z besedami **pridite v kraljestvo Zlatoroga**. Odprli so številna nova gostišča in zgradili prve hotele, med njimi tudi hotel Zlatorog. Ob hotelski stavbi so na jezeru uredili kopalnišče in prevažali goste s čolnom. Večkrat prenovljen in prezidan hotel še vedno pod istim imenom sprejema vsako leto številne domače in tuje goste.

V drugi svetovni vojni so Zlatorogovo ime uporabljali tako partizani kot domobranci. Najverjetneje jih je pri izbiri imena vodila želja po nepremagljivosti, ki jo v pripovedki izraža **čudežna moč rože Mogote**, ki da Zlatorogu nesmrtnost. Roža nesmrtnosti po izročilu raste iz (Zlatorogove) prelite krvi. **Partizani so septembra 1944 nad Uskovnico ustanovili tiskarno z imenom Zlatorog**. Natisnili so mnogo potrebnega gradiva, med drugim tudi Začasni učni načrt. Tiskarna je delovala do januarja 1945, ko so jo opustili.

Gorenjski domobranci pa so za božič 1944 izdali prvo številko svojega časopisa, ki so ga prav tako poimenovali Zlatorog. Izšle so vsega štiri številke, zadnja na Veliko noč 1945.

Že leta 1887 je hrvaški poslovnež Karel Bros v Mariboru ustanovil tovarno za kuhanje pralnega mila z imenom Zlatorog. Tovarna je sčasoma začela širiti proizvodnjo na čistilna sredstva za uporabo v gospodinjstvu in številne nove izdelke za osebno nego. Njihov najbolj znani izdelek pa je postala krema Solea, ki je dala ime tudi sodobni kolekciji negovalnih izdelkov Solea. Po nacionalizaciji 1946 je tovarna ohranila staro ime Zlatorog.

Leta 1990 so se ob modernizaciji proizvodnje odločili spremeniti ime v Henkel-Zlatorog. Leta 1998 pa so po več kot stoletni tradiciji ime Zlatorog opustili, ostalo je le še ime Henkel.



Tudi ime znane slovenske pivovarne Laško izvira še iz predvojnega časa. Gostilničarska pivovarna je začela uporabljati ime Zlatorog kot blagovno znamko za svoj izdelek že leta 1910.



The Tale of Zlatorog and Its Golden Horns

The popular tale of Zlatorog speaks about the mythical chamois with the golden horns. It was first written by Karl Dežman in 1868. Rudolf Baumbach used the motif for his poetical reinterpretation of the tale into the poem in German, published in 1877. Anton Funtek translated it into Slovene in 1886. The tale about the chamois which guards the treasures hidden in the Alps led the researchers to relating this oral tradition with the records from the Roman times. One of the Roman historians mentioned that there was a large amount of gold discovered in 2nd century B.C. somewhere in the Alps. The event started the golden rush, resulting in many Italic tradesmen coming into the country and causing the price of gold to drop by half. The local people indignantly expelled the tradesmen. Following many military and penal expeditions, the Romans expanded their authority to Slovenia and established first cities i.e. Emona, Celeia, and Poetovia. Many different editions illustrated by famous Slovenian artists prove how popular the tale about Zlatorog is among people. Metod Badjura, the famous Slovenian film director, also used the motif of Zlatorog in his film titled "In the Kingdom of Zlatorog", shot in the 1930s. The opening of the tunnel between Bohinjska Bistrica and Podbrdo in 1906 connected Bohinj with Gorizia and Trieste, and therefore helped in expansion of tourism. Zlatorog was the name of one of the first hotels in the area. During the Second World War the name Zlatorog was used by the partisans, as well as the White Guard. The reason for choosing this name was most likely their desire for invincibility, as according to the tale, Zlatorog was immortal due to eating the petals of Triglav rose with magical powers, which sprung from his blood.

Another example of using this name in the industry is the soap manufacturing company Zlatorog in Maribor, founded in 1887 by Karel Bros. After its nationalization in 1946, the company kept the name Zlatorog by 1990, when it became modernized and changed into Henkel-Zlatorog, and finally got out of use in 1998.

The exhibition of the month at Gorenjski muzej would like to shed the light on the ancient oral tradition which speaks through the tale of Zlatorog about the wealth of the Triglav mountain chain, intangibility of nature, and the wisdom of the local people.

Vitrina meseca Gorenjskega muzeja
št. 3, januar 2005

Besedilo: V. Povšnar Kavčič, V. Perko
Izbor predmetov: V. Povšnar Kavčič, M. Žibert, F. Benedik M. Rogelj
Vodja projekta: V. Perko
Konservatorja: Marjanca Jeglič, France Jelenc
Fotografije: fototeka Gorenjskega muzeja in Tomaž Lauko
Oblikovanje: P. Rakovec
Izdal: Gorenjski muzej, zanj Barbara Ravnik Toman, ravnateljica